

OLIIY TA'LIM TALABALARIDA QADRIYATLI MUNOSABATNI TAKOMILLASHTIRISH METODIKASI

*Isaxanova Zarina Saidvaliyevna,
Termiz davlat universiteti o'qituvchisi*

Annotatsiya: Mutaxassislik mahorat va bilimlarni o'zi rivojlantirishi qulay, ixcham tizimlarni taraqqiy ettirish nuqtai nazaridan, refleksiv - gumanistik pedagogika va birlashib ijod qilish psixologiyasi asosida yaratiladigan intensiv-innovatsion metodlar yuqori samaraga ega bo'lishlari mumkin.

Kalit so'zlar: qadriyat, metodika, boshlan'ich, umumiy, xulosa, tamoyil, polifonik, muammoli-refleksiv polilog.

МЕТОДИКА СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ЦЕННОСТНЫХ ОТНОШЕНИЙ СТУДЕНТОВ ВУЗА

*Исаханова Зарина Саидвалиевна,
Преподаватель Термезского государственного университета*

Аннотация: Интенсивно-инновационные методы, основанные на рефлексивно-гуманистической педагогике и коллаборативной психологии, могут быть высокоэффективными с точки зрения разработки компактных систем, способствующих развитию профессиональных навыков и знаний.

Ключевые слова: значение, методика, исходный, общий, вывод, принцип, полифония, проблемно-рефлекторный полилог.

METHODOLOGY OF IMPROVING VALUABLE ATTITUDES IN HIGHER EDUCATION STUDENTS

*Isakhanova Zarina Saidvaliyevna,
Lecturer at Termez State University*

Annotation: Intensive-innovative methods based on reflexive-humanistic pedagogy and collaborative psychology can be highly effective in terms of developing compact systems that facilitate the development of professional skills and knowledge.

Keywords: value, methodology, initial, general, conclusion, principle, polyphonic, problem-reflex polylog.

Kirish. Bizning fikrimizcha, refleks-gumanistik yondoshishning asosiy aksiologik yutuqlari asoslaridan biri, barbod etmaydigan uslublarni ko'paytirib, taraqqiy ettirish mumkinligini amaliy isbot qilib berish bo'ldi. Shunday qilib yangi konsepsiya yaratish, yangilikni kashf qilish uchun hech ham o'tmish merosidan biror narsani buzish shart emas.

Birgalikda ijod qilish asosiy gumanistik tamoyil amaliyot ishtirokchilari har bir ichki va tashqi hayoti turli-tumanligi (polifonik) ko'payishi doimiy rivojlanish to'raligi (yagonaligi)ni ta'minlashdan iborat.

O'qituvchi innovatsion harakatini amalga oshirishga imkon beruvchi o'rinda rivojlanuvchi muammoli-refleksiv polilogni kirita oladi. Uslubdan maqsad: o'qituvchida innovatsion faoliyat muammolarini mustaqil tushunib yetish va innovatsion qarorga kelishga ijodiy imkoniyatlarini dolzarblashtirish va rivojlantirish. Bunday uslub quyidagi bosqichlardan tashkil topgan:

1. Maktab muammolarini ishlab chiqish bosqichi, unda har bir ishtirokchi, ilgargilarni takrorlamay, o'z muammosini tuzilishiga harakat qiladi.

2. Ushbu muammolarni hal etish bo'yicha g'oyalarni oldinga surish bosqichlari.

3. Jamoatchilik bo'lib birgalikda muhokama qilish.

Tadqiqot metodologiyasi. Polilog «aylana» tuzilishda tashkil etishning mazmuni birinchidan faqatgina tuzilishidan «ilgarilab ketgan, surilgan» o'qituvchilar muammolarini yechishda rivojlantiruvchi natija berishi ta'minlashi balki ma'lumotni kamroq va ijodiy muammolarni ham yechishdan iborat. Qaytarishga imkon bermaslik vositasida har bir ishtirokchi tomonidan muqobil yechimlarni anglab yetish, maksimal samaraga erishiladi, keying innovatsion xatti-harakatlarni rivojlantirish uslubi nuqtai nazarlar haqida munozaralar uslubi bo'lib, bunda turli pedagogic yangiliklar haqida ma'lumotlar olishga imkon beriladi, balki ularni tanqidiy tahlil qilish jarayonini ham ta'minlaydi. Bunday munozara mexanizm uch guruhga ajratishni ko'zda tutadi.

Birinchi guruh diqqatni bo'lajak yangilikni loyihasini ishlab chiqishga, uni o'z tushunishlarida isbotlab berishga jamlaydi. Chunki guruh munozara oxirida faqatgina bitta ishlab chiqilgan variantni umumiy muhokamaga olib chiqishlari kerak. Guruh o'z yangilik loyihasini bayon etib bergandan keyin, muhokamaga ikkinchi guruh qo'shiladi, ularning vazifasi taklif etilgan yangilikka nisbatan boshqa muqobil variantlarni aniqlab olib va bunga asoslangan holda birinchi guruh fikrlarini noto'g'ri ekanini isbotlab berishdan iborat.

Taklif etilgan fikrni rad etib ikkinchi guruh o'z yechimini ishlab chiqishga kirishadi. Shundan so'ng ular ham o'z dasturlarini bayon qiladilar.

Uchinchi guruhning vazifasi loyihalar analiz qilib bayon etilgan loyihalarda konstruktivlikni izlashdan iborat. Chunki bu sintez qilib hal etish murosasini izlaydi.

Muhokama va natija. Shundan keyin guruhlar vazifalari o'zgartirilib bu sikl aylanib yana boshqatdan takrorlanadi. Guruhlar ishlab chiqqan har qanday ijobiy natijalar har bir bosqichda qayd etib beriladi. Ammo amalda shunday vaziyatlar vujudgakekadiki, bir vaqtni o'zida bir nechta loyihalar taklif etiladi.

Ulardan har birida konstruktiv yechimga ega bo‘ladi. Bu holda «yechimlar auksioni» o‘tkazishga to‘g‘ri keladi. Uning mazmuni loyihalarni umumiy plenumda yanada chuqurroq tahlil qilishdan iborat. Natijada yechimning har bir loyihasi tahlili ekspertizadan o‘tadi. Bu «savdo» mexanizmi yordamida amalga oshiriladi. «Mablag‘» sifatida ularni tatbiq etishdan keladigan natija hisoblanadi. Shu tariqa yangilik kiritish natijasida yuzaga keladigan jarayon va hodisalar haqida yagona tasavvur shakllanadi. Hodisalar avj olishi va amaliy qo‘llanishi mexanizmi yangilikni ishlab chiqishda ko‘zga ko‘rinmagan salbiy kamchiliklarni yuzaga chiqaradi, ushbu tartib taklif etilgan yangiliklarni ularni amalda qo‘llash mumkinlik darajasini klassifikatsiya qilib beradi. Natijada eng ko‘p salbiy natijalarga ega bo‘lganlari ro‘yxatdan o‘chiriladi. Demak «loyihalar auksioni» yangilikni ko‘rilishda turli qarama-qarshiliklar va nizolardan kelib chiqadigan natijalar rivojlanishi chuqur analiz qilib chiqishga imkon beradi. Refleksiv-innovatsion amaliyot dasturi ishtirokchilarini tanishtirish bilan boshlanadi. Emotsional refleksiv oshkoralik va xushmuomalalik muhitiga imkon beradi. Amaliyotga ijodiy fikrlashning rivojlantirish mashqlari kiritiladi. Keyingi bosqich – hamjixatlikda ijodning hayotiyliigi o‘zi yoqtirgan hikoyalarni aytish keyinesaularni maktab hayotiga kiritish, qahramonlar xarakterini ko‘rsatib berish, syujet o‘ylab toppish va ijro etish. Shundan keyin u yoki bu personaj nomidan monolog o‘qiladi, qahramonlar xarakterianalizqilinadi. Shundan keyin maktab muammolari ko‘rsatib beriladi, ulardan eng muhimlarini «+» belgisi bilan belgilanadi.

Asosiy mashqlar esa o‘qituvchi innovatsion faoliyati tarkibiy tashkil etuvchilarini modellashtiradi. Quyidagi mashqlar kiritiladi: assotsiativ davra, pedagogic konsulium, ijodiy tortishuvlar, ochiq darslar, praktikum dasturiga talabalarni o‘z refleksiv fikrlashini baholash analiz qilish metorefleksiya darajasiga olib chiquvchi topshiriqlar kiritiladi. Bu maqsad uchun o‘zini analiz qilish tayanch sxemalari va o‘ziga hisobot berish dasturlari bo‘lgan maxsus mashqlar xizmat qiladi. Yuqorida aytilganidek o‘qituvchining kreativligi va innovatsion munosabati rivojlanayotgan muhit ta’siri ostida shakllanishi kerak. Tekshirishlarga asoslanib, ularga binoan ijodni qandaydir tahliliy vaziyatdan yoki mavjud bilim chegarasida chiqish deb belgilab, shunday tasdiqlash mumkin: kreativ muammoni shaxsiy fikrlarga to‘la dolzarb qo‘yishda ifoda etilgan chuqur xususiyatdir. Shuning uchun biz mikromuhit orqali, to‘g‘ridan-to‘g‘ri bo‘lmagan shakllantiruvchi ta’sir ko‘rsatishga intildik.

O‘qituvchi dolzarblasha oladigan muhit yuqori darajali noaniq va potentsial ko‘p variantlikka ega bo‘lishi kerak (boy imkoniyatlar). Noaniqlik tayyor yo‘nalishlarni qabul qilmay o‘zlari izlanishlarini rag‘batlantiradi; ko‘p variantlilik ularga topishga imkon beradi. Bundan tashqari muhim kreativ munosabat va uning natijalari namunalari tarkib topgan bo‘lishi

kerak. Biz tekshirishlarimizda o'qituvchi faoliyatidagi mikromuhit bir qator ko'rsatkichlari uyg'unligini taklif etdik, munosabat past darajadagi reglamentligi, kreativ munosabatning namunalari ko'rsatilishi va information boyligi – pedagogning innovatsion munosabatiga belgilovchi ta'sir ko'rsatadi. Bu texnologik darajada ham ifoda bo'ladi.

O'zbekiston Respublikasining "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi"dagi yetakchi vazifalardan biri ta'lim-tarbiyani ko'tarish, ta'lim mazmunini yangilash, yosh avlodning aqliy-intellektual taraqqiyotini ta'minlashga yo'naltirilgan uzluksiz ta'lim-tarbiyaning yangi modelini ilmiy-metodik jihatdan ta'minlangan holda muntazam takomillashtirib borishdan iboratdir. "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi" samaradorligini oshirishda uzluksiz ta'lim tizimini pedagogik hamda axborot texnologiyalari bilan ta'minlashga erishish alohida ahamiyat kasb etadi. Bu jarayon 1-4 sinflar orasidagi uzviylikni ta'minlash bilan bog'liq.

Ona tilini o'qitishda o'qituvchi bilan o'quvchining birgalikdagi faoliyatini tashkil etish shakllari, metodlari va usullari ta'lim tizimining takomillashuvi bilan bog'liq holda rivojlanib, yangilanib bormoqda. Boshlang'ich sinflarda ona tili o'qitishning asosida Grammatik nazariya emas, balki nutqiy ko'nikma va orfografik malaka hosil qilish turadi. Bu davrda bolalar til materiallarini tahlil qilishga, asosiy tushunchalarni ajratishga o'rgatiladi. Materialni tahlil va tarkib qilish, nutqiy va orfografik ko'nikmalarni amalda tatbiq etish jarayonida bolalar har tomonlama rivojlanadi.

Xulosa va takliflar. Boshlang'ich ta'lim tizimida o'quvchilarni o'rta ta'lim bosqichiga tayyorlash bilan birga ularda o'qish, mehnat qilish, tashabbus ko'rsatish, mustaqil faolitatni egallash kabi sifatlarni taraqqiy ettirish kabilar ham amalga oshirilmoqda. Maktabda ona tili ta'limining bosh maqsadini ham sog'lom ma'naviyatli shaxsni tarbiyalash tashkil etadi. Shu maqsaddan kelib chiqqan holda bugungi kunda ona tili darslarining mazmuni va shakllari ham zamon talablari asosida o'zgarib, takomillashib bormoqda. Shuning uchun ham ta'lim jarayonida til hodisalari yuzasidan nazariy bilimlar berish, o'quvchilarda lingvistik tushunchalarni shakllantirishning qulay va samarali usullarini ishlab chiqish dolzarb ilmiy-metodik muammoga aylandi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Кононов А.Н. Грамматика оовременного узбекского литературного языка.-М.-Л., С. 177-30
2. Кононов А.Н. Грамматика оовременного узбекского литературного языка.-М.-Л., С. 172. 32 Мярзаев М., Усмонов С., Расулов И. Ўзбек тили. Тошкент.1978, 113-6.
3. Турсунов У., Мухторов Ж., Раҳматулласв Ш. Ҳозирги ўзбекадабий тили. Тошкент, 1992. 301-6.;
4. Шоабдурахмонов Ш, Асқарова М., Ҳожиёв А, Расулов И., Дониёров Х. Ҳозирги ўзбекадабий тили. Тошкент, 1980, 290-6.